

Józef K. Sowa

"Filozofia wychowania moralnego",
Adolf E. Szołtysek, Kraków 2009 :
[recenzja]

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (46-47), 207-210

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzja monografii: Adolf E. Szoltysek, Filozofia wychowania moralnego,

Kraków 2009, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, ss. 380.

Trudno spodziewać się istotnych przemian w wychowaniu młodego pokolenia Polaków, jeżeli nie nastąpią zmiany w świadomości podmiotów, to jest w nastawieniach, motywacjach, aspiracjach i postawach oraz działaniach zespołów ludzkich biorących udział w organizacji przemian edukacji i wychowaniu.

Mamy tu na myśli zarówno nauczycieli wychowawców, organizatorów procesu dydaktyczno-wychowawczego, jak i dzieci oraz młodzieży korzystających z jego działań sprawczych. To oni wszyscy, a także decydenci muszą zrozumieć i akceptować nową filozofię edukacyjno-wychowawczą na różnych poziomach (od przedszkola po uniwersytet).

Jest wiele ważnych przyczyn, które powodują, że omawia się coraz częściej różne aspekty podstaw filozoficznych w procesie wychowania jednostki w obrębie różnych jej konstelacji-sytuacji.

Do przyczyn tych można zaliczyć:

- postęp i zagrożenia cywilizacyjne w wielkich aglomeracjach,
- zmiany ustrojowe państwa, wdrażanie reformy edukacji (nowe regulacje prawne – dopasowywane do wymogów Unii Europejskiej),
- rozwój nurtu humanistycznego w naukach o człowieku i praktyce społecznej,
- wzrost świadomości i aspiracji podmiotów współuczestniczących w procesie edukacji i wychowania,
- dorobek filozofii, socjologii, pedagogiki i psychologii oraz nauk pokrewnych w zakresie nowoczesnego modelowania zintegrowanego systemu wychowania.

Te i inne problemy podejmuje monografia Adolfa E. Szoltysego – szczególnie aspekty teleologiczne: aksjologiczne i prakseologiczne wychowania moralnego dzieci i młodzieży.

Wychowanie moralne na ogół kojarzy się z wywieraniem wpływu na pomysłny rozwój moralny dzieci i młodzieży, a także osób dorosłych. Wychowanie moralne najczęściej rozumie się jako zapoznawanie człowieka z uznawanymi powszechnie wartościami i pomocniczość w ich praktycznej realizacji. Praktycznie sprowadza się ono do przekazywania dzieciom i młodzieży wiedzy z zakresu różnych subdyscyplin filozofii, jej interioryzacji – przeżywanie, budzenie refleksji nad postępowaniem etycznie poprawnym. Znane są w praktyce pedagogicznej inne nazwy wychowania moralnego, jak np. wychowanie do moralności lub kształcenie charakteru. Autor tej monografii przyjmuje treści-

wo i zakresowo pojęcie „wychowanie moralne” w różnych jego konfiguracjach i kontekstach (filozoficznym, pedagogicznym czy socjologicznym) – por. s. 270, 284.

Autor we wprowadzeniu (ss. 5–10) syntetycznie sygnalizuje czytelnikowi główne tezy monografii, stawiając pytania w kontekście filozoficznym na tle teorii poznania – o istotę człowieczeństwa w aspekcie biofizjologicznym i duchowym.

Szołtysek w obrębie człowieczej psychiczności traktuje osobę ludzką podmiotowo. Jego zdaniem w obrębie duchowości podmiot transcendentalny działa w realnym życiu na podstawie władz duchowych rozumu, serca i woli oraz języka transcendentalnego (trójjedni).

Zdaniem Autora wychowanie pozostaje w bliskiej łączności z wszelkimi oddziaływaniami wychowawczymi pożądanymi ze społecznego i moralnego punktu widzenia. W tym znaczeniu wychowanie to należy postrzegać w szerokim kontekście filozoficznym, a szczególnie w odniesieniu do jej subdyscyplin (kontekstów): teleologicznego, aksjologicznego, teorii poznania, antropologii filozoficznej człowieka, prakseologii oraz etyki. Zdaniem Autora wychowanie moralne znajduje wiele wspólnego zarówno z wychowaniem religijnym (ss. 324 i 341), laickim (s. 351), estetycznym (s. 307), prarodzinnym (ss. 237 i 238) czy patriotycznym (s. 284). Każdy z tych zakresów wychowania (również umysłowe i zdrowotne) zawiera w sobie komponent „moralny”, z czego zdawali sobie również sprawę wielcy myśliciele z przeszłości.

W rozdziale I *Metafizyczność osoby* (ss. 11–109) Szołtysek nawiązuje w swoich głównych tezach do takich wybitnych filozofów, jak Platon, Arystoteles, F. Nietzsche, S. Freud, M. Scheler, a także K. Wojtyła. W pierwszej części rozdziału (ss. 11–59) Autor dokonał charakterystyki dwóch nawzajem wykluczających się koncepcji człowieka, zaś w drugiej – przedstawił koncepcję pogłębianą o sferę duchową.

W drugiej części rozdziału (ss. 60–109) przedstawiona została autorska koncepcja człowieka jako osoby. Autor monografii twierdzi, że w człowieku da się wyróżnić „człowieczą zwierzęcość i człowieczą duchowość”. W konkluzji stwierdza, że ciało i psychika wzajemnie się warunkują, gdyż sfera psychiczna jest odbiciem w sferze cielesnej. Można by jeszcze rozważyć, czy podobnie za tak szerokim wychowaniem moralnym opowiadali się tacy znakomici pedagodzy, jak J. H. Pestalozzi, J. F. Herbart czy J. Dewey. Ogólnie uważa się, że wielu żyjących obecnie filozofów, pedagogów, psychologów i socjologów podziela podobne stanowisko w kwestii rozumienia wychowania moralnego co Autor tej monografii.

W rozdziale II: *Moralność – etyka – legalność* (ss. 110–209) lansowane przez Autora w tej monografii rozumienie moralności odbiega od potocznych ujęć. Podstawą rozumienia trójczłonu „moralność – etyka – legalność” jest autorska trójjednia człowieka: człowiek jako osoba, człowiek jako istota społeczna, człowiek jako obywatel. Podjęte w tym rozdziale problemy są istotne ze względu na ścieranie się dwóch przeciwstawnych nurtów myślowych w Europie i w Polsce. Pierwszy uwarunkowany jest ideologią postmodernizmu – lansującą tzw. nową etykę, sekularyzującą życia rodzinnego i społecznego oraz relatywizm

w nauce i etyce. Drugi nurt myślowy warunkowany jest tzw. modernizmem, chrześcijańskim systemem wychowania. Pierwszy prąd myślowy zdaniem Szołtyśka zajmuje się dekompozycją drugiego, próbując wprowadzać radykalne zmiany w polityce, ideologii, kulturze i edukacji. To zdaniem Autora stymuluje zmiany w pojmowaniu istoty człowieczeństwa, wychowania dzieci i młodzieży w jednolitym systemie (w szkole, rodzinie, środowisku, Kościele i mass mediach). Zdaniem Autora ideologia postmodernistyczna zakłada dekompozycję ładu społecznego, szczególnie w sferze świadomości społecznej (nauka, edukacja, kultura).

W rozdziale III: *Aksjologia wychowania moralnego osoby* Szołtysek bardzo racjonalnie przekonuje o związku pedagogiki z filozofią i stwierdza, że tylko pogłębiona filozoficzna refleksja nad życiem umożliwi optymalne formowanie warunków wychowania moralnego człowieka (s. 265 i nast.). Z tej monografii wynika silna potrzeba głębszej refleksji nad wychowaniem *stricte* moralnym. Rozumiane w ten sposób wychowanie moralne sprzyja pomyślnemu rozwojowi dzieci i młodzieży, a tym samym kształtowaniu ich autentycznych zachowań i postaw moralnych.

W dobie współczesnej Unia Europejska stanowi płaszczyznę ścierania się dwóch nurtów kulturowo-edukacyjnych: chrześcijańskiego i liberalnego (ss. 324, 327 i 341). Tezę tę Autor uzasadnił już we wstępie (s. 10), wskazując na niekorzystne czynniki i mechanizmy psychopedagogiczne urabiania cech osobowości i charakteru młodego pokolenia Polaków i Europejczyków.

W końcowej refleksji nad tezami tej monografii należy stwierdzić, że wychowanie człowieka jako proces i stan jest mocno zakotwiczone w ogólnej strukturze systemu wartości (R II, ss. 145, 179, 203). Świat bez wartości i norm nie ma większych szans na przetrwanie. Zatem widzenie świata i działanie w nim w perspektywie wartości jest warunkiem *sine qua non* dojrzałego kulturowego społeczeństwa.

Podsumowując refleksje nad dziełem profesora Adolfa K. Szołtyśka, z uznaniem odnoszę się do wartości opracowanej monografii, w której dokonał pogłębionej charakterystyki związku filozofii z wychowaniem moralnym człowieka. Pozycja ta w istotny sposób wzbogaci naszą literaturę pedagogiczną i filozoficzną dotyczącą wychowania dzieci i młodzieży. Dobrze rozświetla podłoże metodologiczne wychowania moralno-społecznego młodego pokolenia Polaków i Europejczyków.

W toku całego wywodu Autora widać, gdzie zbiega się w życiu – *philosophia i paideia*. W tym względzie widoczny jest twórczy i nowatorski charakter pracy. Jest to publikacja, która w klarowny sposób wprowadza porządek myślowy w relacji filozofia – pedagogika. Dlatego monografia ta może odegrać ważną rolę jako źródło wiedzy filozoficzno-pedagogicznej dla tych, którzy w różnym zakresie działają na niwie nauki, edukacji czy kultury. Mam na myśli pracowników naukowo-dydaktycznych uczelni o profilu humanistycznym, studentów kierunków pedagogicznych, przyszłych nauczycieli wychowawców, działaczy i twórców kultury.

Monografia jest napisana w sposób dojrzały i kompetentny. Autor jest świadom swego zamysłu, dysponując dobrze przemyślaną i w pełni udaną koncepcją

cją swego dzieła. Na uznanie zasługuje także forma językowa pracy. Jej bogata treść została wyłożona w sposób wyjątkowo jasny i poparty najnowszą literaturą przedmiotu.